

HISTÒRIES LOCALS I MICROHISTÒRIES, UN ALTRE CAMÍ PER A LA RECERCA

JOSEBA AGIRREAZKUENAGA

La recuperació de la memòria col·lectiva és, des de fa uns anys, al País Basc, una iniciativa de la qual no s'han volgut desmarcar les institucions locals com ara diputacions i ajuntaments. Tot i que no sempre han aconseguit determinar unes polítiques clares per a la conservació de les fonts documentals del present, el seu suport ha estat la base per fomentar tota una sèrie de treballs, un resum dels quals es presenta a les pàgines següents.

Diputacions, ajuntaments i societats culturals han promogut els estudis locals com a mitjà de recuperació de la memòria col·lectiva. Alguns ajuntaments s'han preocupat no solament per la conservació de l'arxiu històric, sinó també d'un arxiu administratiu actualitzat. Però estan mancats d'una política de conservació de les fonts documentals del present. Per exemple, s'arxiva la paperassa administrativa, però les biblioteques i l'arxiu de la localitat prescindeixen de la conservació de les iniciatives ciutadanes a la vida quotidiana: cartells, literatura grisa, commemoracions, etc. L'arxiver o bibliotecari municipal no solament s'ha de cenyir a la documentació estrictament oficial, sinó que també ha d'estar atent, amb visió històrica, a tot tipus de documentació generada a la seva localitat. En relació amb els programes propis dels ajuntaments, la monografia publicada pel d'Errenteria és un exemple referencial. Així mateix el de Bergara també ha editat una interessant sèrie de monografies. Ajuntaments petits com el de Mendaro han contribuït a la publicació de la seva història.

D'altra banda, diverses societats culturals, esportives, artístiques i grups de dansa han commemorat diversos aniversaris amb l'elaboració de monografies. A la universitat també s'han produït tesis doctorals amb una renovada mirada cap a la història local o bé des de la microhistòria. No em pertoca fer-ne una avaluació exhaustiva, però almenys esmentaré dues tesis doctorals que he dirigit: la primera, sobre la formació dels poders locals a Biscaia en els segles XVIII i XIX, publicada el 1994 pel Dr. Fernando Martínez Rueda; la segona, a càrrec de Jose María Uriarte en aquest cas, aborda problemes socials i econò-

mics, d'escala de valors, durant el període comprès entre el 1793 i 1823 al baix Deba, on es troben una sèrie de localitats especialitzades en l'artesanía de l'armament.

Així mateix cal recordar les tesis publicades per J. Urrutikoetxea sobre la vila d'Irun i J. Cruz Mundet sobre la d'Errenteria, totes dues a Gipúscoa.

PUBLICACIONS PERIÒDIQUES

L'actual *Bulletin de la Societ  de Sciences, Lettres et Arts de Bayonne*, té el seu origen l'any 1873. És, per tant, la publicació d'estudis locals amb major trajectòria i continuïtat de Bascònia. Publica tot tipus d'estudis, preferentment històrics, relacionats amb Baiona i el seu entorn. El *Boletín de Estudios Históricos sobre San Sebastián*  s una altra de les publicacions periòdiques locals, fundada el 1967 com a òrgan d'expressió del grup Dr. Camino d'història de Sant Sebastià i pertanyent a la Real Sociedad Vascongada de Amigos del País.

Considero que cal ressenyar la consolidació recent de noves publicacions periòdiques, en les quals els articles es sotmeten als requisits acadèmics internacionals que compleixen les revistes científiques. Podem mencionar en primer lloc la que publica l'ajuntament d'Errenteria per iniciativa del seu arxiver municipal, J. C. Jiménez de Aberasturi, i dirigida per ell: la revista *Bilduma*. Fins ara s'han publicat 10 números. Penso que la publicació periòdica de la revista ha contribuït a la producció d'una excel·lent edició d'història local d'Errenteria, en gran format, dotada d'il·lustracions originals, ben presentades i excel·lentment reproduïdes, la qual cosa

Portada de la revista Bilduma, la qual ha contribuït a la producció de la història local d'Errenteria.

BERMEO

UDALERRI ETA ITSASOKO GAIEI BURUZKO ALDIZKARIA

9

1992-93

Aquest és l'últim número editat per l'ajuntament de Bermeo.

sens dubte ha augmentat el prestigi exterior d'Errenteria i el desenvolupament de la historiografia.

L'ajuntament de Bermeo edita des del 1981 una publicació periòdica (9 números fins avui) parant un esment especial a la civilització marítima i pesquera. Igualment, una altra localitat costera, Plentzia, edita des del 1985 monografies seriadades amb el títol de *Plentzia*. Aztelanak-estudios.

L'àrea de cultura de l'ajuntament de Bilbao publica *Bidebarrieta*, *Urtekaria*-*Anuario de humanidades y ciencias sociales de Bilbao*. La ciutat de Bilbao ha estat mancada d'una infraestructura cultural que treballés en relació amb el seu passat. Des de l'àrea de cultura i en particular des de les biblioteques municipals s'ha articulat una política de recuperació de la memòria històrica. La nova publicació periòdica ha recopilat les actes del Symposium de Bilbao: 700 años de memoria. El primer, organitzat l'any 1995, va fer una anàlisi general de la historiografia produïda sobre Bilbao. El número 2 va abordar l'art, patrimoni monumental i ciutat al llarg de 700 anys. El número 3, amb el títol de *Bilbao*, una ciutat musical, va resultar una reflexió transversal de la societat de Bilbao en relació amb l'activitat musical en una perspectiva de 700 anys, de manera que s'ha convertit en un assaig de musicologia local. El pròxim número 4 recopila les actes del Symposium de Unamuno i los vascos del 98, una visió de l'època a través de la personalitat dels escriptors i

creadors de cultura al Bilbao de la fi del segle. La celebració dels successius simposis i l'edició d'una publicació periòdica han suposat un estímul per a la revitalització dels estudis històrics sobre Bilbao. L'ajuntament d'Andoain edita una altra revista titulada *Leyçaur*.

En aquesta escaïda relació no podem ignorar altres revistes d'àmbit general, però que publiquen treballs d'història local com ara l'*Anuario de Eusko Folklore*, *Sancho el Sabio*, *Vasconia*, (revista de la secció d'Història d'Eusko Ikaskuntza), i *Príncipe de Viana*.

Una publicació periòdica és sens dubte la millor obra d'infraestructura cultural, ja que al seu voltant es produeix una activitat permanent que contribueix a la formació d'un referent en el marc general de la convivència ciutadana.

GRUPS D'HISTÒRIA LOCAL

Els dos volums editats per Altaffaylla kultur taldea el 1986, *Navarra 1936. De la esperanza al terror*, amb una escriuidora història de víctimes concretes en el seu medi local, ressenyada poble a poble de Navarra, continua essent un treball de referència sobre la història recent de la Guerra Civil i la importància de les fonts orals. L'esmentat grup continua produint noves històries.

El grup Gernikazarra de Gernika també ha promogut exposicions i investigacions sobre el bombardeig de 1937 i a Arrasate (Mondragón) van publicar una altra memòria sobre la República, en particular sobre els successos d'octubre de 1934. La Guerra Civil del 1936 continua essent una font inesgotable per a històries locals vertebrades per subjectes concrets. Com a exemple n'hi ha prou amb esmentar una altra monografia recent sobre pobles de la muntanya navarresa, *Zubieta*, a càrrec de Paul Arzak.

ETNIKER. ATLES ETNOGRÀFIC DE BASCÒNIA

Es tracta d'un projecte plantejat per José Miguel Barandiarán a començaments del 1920 i que cap al 1969-1970 va aconseguir de nou articular diferents grups d'investigació que van poder consolidar-se en els decennis següents. El 1990 es va publicar la primera síntesi de les monografies etnogràfiques locals elaborades amb la guia enquesta sistemàtica de Barandiarán, el tema de la qual fou l'ali-

mentació. En realitat, les monografies locals estan construïdes amb fonts orals i els volums de síntesi resulten un compendi de l'evolució de les formes de vida, sistema de valors i creences al llarg del segle XX, si bé els costums descrits poden reflectir amb freqüència les formes de vida pròpies de l'Antic Règim a les diverses comunitats. D'ací l'extraordinari valor que els esmentats volums contenen per als historiadors, perquè transmeten elements, vivències i organitzacions de temps diferents, en un moment de coetaneïtat. Fins avui s'han editat les següents síntesis: alimentació, jocs infantils, ritus funeraris, ritus de pas de naixement, joventut i matrimoni.

Des d'un punt de vista antropològic s'han editat diverses monografies locals de gran interès. Així mateix, en altres àmbits com és ara el de la història de l'educació escolar s'ha publicat un treball de Joseba Intxausti sobre l'evolució de l'escola basca i més en particular sobre el procés col·lectiu de creació de les *ikastolas* a les diverses localitats d'Euskal Herria-Bascònia.

EPISTEMOLOGIA

En l'ordre teòric, epistemològic i comparatiu no podem eludir l'organització de cinc seminaris europeus i la publicació de les ponències en la col·lecció European Local and Regional Comparative History Series de la Universitat del País Basc: Anglaterra, Itàlia, Suïssa,

Reproducció de la portada del primer número editat de la revista Leyçaur.

Catalunya, Galícia i Portugal han estat els àmbits de reflexió i referència dels esmentats seminaris organitzats entre els anys 1990 i 1994.

Segons la meua opinió, totes les investigacions històriques assoleixen un major grau interpretatiu en sotmetre's a l'esquema de comparació. D'altra banda, no podem ignorar en les nostres investigacions un procés d'unió com el que ens ha tocat viure en el marc d'Europa. Aquesta és una dada molt significativa des que, ara fa justament 350 anys, se signà la pau de Westfàlia. En el cas particular de Bascònia, les similituds amb la confederació helvètica són evidents, si bé és cert que com ja va observar W. von Humboldt, el 1801, a Bascònia la civilització marítima emergeix amb una força singular, i aquest potser sigui el tret que caldria remarcar amb més èmfasi en una història general de Bascònia.

Finalment, un cop més, vull fer una breu proposició sobre les virtualitats que la microhistòria biogràfica permet desenvolupar en el marc dels estudis locals.

MICROHISTÒRIA BIOGRÀFICA

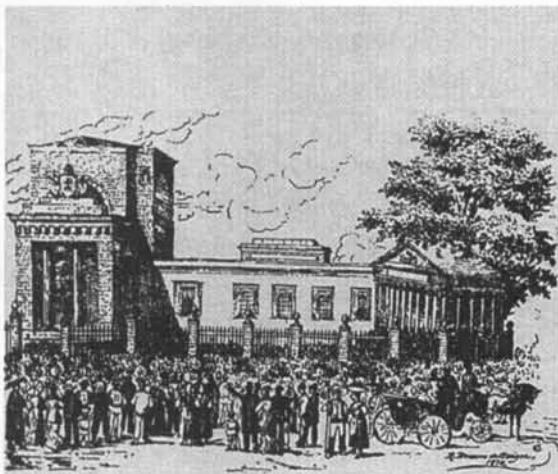
L'element variable, imprevisible, creatiu, el determinen els individus, llurs variades i contradictòries formes d'organització. Els marcs materials també, però recuperant els subjectes actius, els actors, inductors, utòpics, realistes, apocalíptics i integrats, sembla com si estiguéssim construint un discurs històric més proper i real a la nostra experiència quotidiana. L'esperit del lloc tenyeix els actors. Cal observar-ne la versatilitat en les idees, paradoxes i contradiccions; carlista no és sinònim de persona plegada a la jerarquia o d'una forma exclusiva al discurs *retro*.

Empresaris industrials carlistes preocupats per la innovació tecnològica i el creixement econòmic apareixen a les històries locals, aquí i allà. Què és el seu carlisme? Com s'operacionalitza a la vida quotidiana en relació amb els discursos polítics oficials? La fascinant història humana en el dia a dia, en el medi, és allò que manca, de manera que hem d'inventar històries locals mitjançant la reconstrucció de xarxes i relacions, per veure les forces de canvi i integració i cohesió a través dels seus protagonistes. La producció de diccionaris biogràfics en funció d'activitats professionals o de sociabilitat cultural o política és una font inesgotable, divertida i molt útil, atès que posseeixen assaigs de construcció d'històries personals i col·lectives. Els processos de canvi i les contradiccions socials, els discursos de tot tipus, les lluites diverses, adquireixen nous significats, noves comprensions i explicacions.

En suma, el que proposo és la necessitat de la reconstrucció de la vida local a través dels seus protagonistes. I les fonts orals poden portar-nos més lluny del que en principi estíem. Si no hi ha fonts documentals, s'inventen. L'historiador no pot romandre passiu. La creació de fonts orals és una de les alternatives que tenim a mà. Estimo modestament que els diccionaris biogràfics publicats recentment poden servir com a referent metodològic i teòric: *Diccionario biográfico de los parlamentarios de Vasconia. (1812-1876)* (Vitòria, 1993) elaborat per J. R. Urquijo, M. Urquijo, S. Serrano i l'autor d'aquestes línies, els dos toms fets per A. García-Sanz Marcotegui i el seu equip; *Diccionario biográfico de los Diputados Forales de Navarra (1841-1931)* (Pamplona, 1997), com també l'obra recentment publicada que comprèn la microbiografia dels diputats forals fins al 1984 (Pamplona, 1998). Uns altres tres diccionaris elaborats sota la direcció del qui subscriu aquest escrit: *Diccionario biográfico de los Diputados generales, burócratas y patricios de Bizkaia* (Bilbao, 1995); *Diccionario biográfico de los miembros directivos de la Sociedad de Estudios Vascos-Eusko Ikaskuntza (1918-1998)* (Sant Sebastià, 1998), un exponent de la comunitat científica basca i, finalment, el *Diccionario de alcaldes de Bilbao (1837-1998)* en curs de publicació.

DICCIONARIO BIOGRÁFICO DE LOS DIPUTADOS GENERALES, BURÓCRATAS Y PATRICIOS DE BIZKAIA (1800 - 1876)

J. Agirreazkuenaga, J.Me Beaskoetxea, J. Gracia, F. Martínez, R. Mieza, J. A. Morales, J. Pérez, S. Serrano, J.R. Urquijo, M. Urquijo, L. Valverde

BIZKAIKO BATZAR
NAGUSIAK
JUNTAS GENERALES
DE BIZKAIA